

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2018 ГОМЕНЮК М. О.

УДК 334.012:332

Гоменюк М. О. Інноваційні форми підприємницької діяльності в сільськогосподарському секторі економіки України

Метою статті є обґрунтування необхідності проведення варіативної регіональної політики виходячи з наявності стійких просторових моделей підприємницької активності сільськогосподарської діяльності на регіональному рівні, сформованих дією тимчасових і просторових ефектів. На основі економетричних розрахунків проведено аналіз наявності стійких просторових моделей розвитку малого та середнього бізнесу у сфері сільського господарства. Здійснено ранжування регіонів України за критеріями підприємницької активності у сфері сільського господарства. На основі використання коефіцієнта кореляції Пірсона виявлено міжрегіональні кластери з концентрацією регіонів-лідерів (Київ, Київська область і Полісся) і регіона-аутсайдера (Донбас). Результати проведених економетричних розрахунків указують на те, що процес створення і розвитку малих підприємств загалом не є стохастичним і повністю детермінованим, а тому піддається зовнішньому впливу, у тому числі заходам державної підтримки. Резюмовано, що в регіонах із низьким рівнем розвитку сфери сільського господарства слід запроваджувати додаткові заходи із забезпечення державного регулювання, зокрема в напрямку поліпшення інвестиційного клімату, підвищення рівня соціальної політики щодо підтримки сільськогосподарського підприємництва тощо.

Ключові слова: регіон, регіональна політика, модель підприємницької активності, сільськогосподарська діяльність, малий і середній бізнес.

Табл.: 5. **Формул.:** 7. **Бібл.:** 13.

Гоменюк Марина Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, Черкаська обл., 20305, Україна)

УДК 334.012:332

UDC 334.012:332

Гоменюк М. А. Инновационные формы предпринимательской деятельности в сельскохозяйственном секторе экономики Украины
Целью статьи является обоснование необходимости проведения вариативной региональной политики исходя из наличия устойчивых пространственных моделей предпринимательской активности сельскохозяйственной деятельности на региональном уровне, сформированных под действием временных и пространственных эффектов. На основе эконометрических расчетов проведен анализ наличия устойчивых пространственных моделей развития малого и среднего бизнеса в сфере сельского хозяйства. Проведено ранжирование регионов Украины согласно критериям предпринимательской активности в сфере сельского хозяйства. На основе использования коэффициента корреляции Пирсона выделены межрегиональные кластеры с концентрацией регионов-лидеров (Київ, Киевская область и Полесье) и региона-аутсайдера (Донбасс). Результаты проведенных эконометрических расчетов указывают на то, что процесс создания и развития малых предприятий в целом не является стохастическим и полностью детерминированным, а потому подвергается внешнему воздействию, в том числе мерам государственной поддержки. Резюмировано, что в регионах с низким уровнем развития сферы сельского хозяйства следует внедрять дополнительные меры по обеспечению государственного регулирования, в частности в направлении улучшения инвестиционного климата, повышения уровня социальной политики по поддержке сельскохозяйственного предпринимательства и т. д.

Ключевые слова: регион, региональная политика, модель предпринимательской активности, сельскохозяйственная деятельность, малый и средний бизнес.

Табл.: 5. **Формул.:** 7. **Библ.:** 13.

Гоменюк Марина Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента, Уманский национальный университет садоводства (ул. Институтская, 1, Умань, Черкасская обл., 20305, Украина)

Gomeniuk M. O. The Innovative Forms of Entrepreneurial Activity in the Agricultural Sector of Ukrainian Economy

The article is aimed at substantiating the need for variative regional policy based on the availability of sustainable spatial models of entrepreneurial efforts of agricultural activity at the regional level, formed under the influence of temporal and spatial effects. On the basis of econometric calculations, an analysis of the presence of stable spatial models of small and medium business development in the sphere of agriculture is carried out. A ranking of regions of Ukraine according to the criteria of entrepreneurial activity in the sphere of agriculture is carried out. Based on the use of Pearson correlation coefficient, interregional clusters with concentration of the regions-leaders (Kyiv, Kyiv region and Polissya) and the region-outsider (Donbass) are allocated. The results of the econometric calculations indicate that the process of creation and development of small enterprises as a whole is neither stochastic nor completely deterministic, and therefore is exposed to external influence, including measures of the State support. It is summarized that in regions with low level of development of agriculture be necessary to introduce additional measures on providing the State regulation, in particular in the direction of improvement of the investment climate, improvement of the level of social policies to support agricultural entrepreneurship, etc.

Keywords: region, regional policy, model of entrepreneurial activity, agricultural activity, small and medium business.

Tbl.: 5. **Formulae:** 7. **Bibl.:** 13.

Gomeniuk Maryna O. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management, Uman National University of Horticulture (1 Instyutskaya Str., Uman, Cherkasy region, 20305, Ukraine)

В умовах існуючої стагнації економіки зростає потреба стимулювання підприємницької діяльності України, зокрема у сфері сільськогосподарської діяльності, на регіональному рівні. При цьому інституційні умови діяльності та розвитку підприємств, зокрема малих і середніх (МСП), розрізняються настільки, що слід говорити про наявність

кількох типів регіонів. Це може свідчити про необхідність проведення регіональної диференційованої політики, але в більшості законодавчих актів відповідні механізми, на жаль, не розглядаються.

За таких умов питання обґрунтування необхідності проведення варіативної регіональної політики на основі стійких просторових моделей підприєм-

ницької активності сільськогосподарської діяльності на регіональному рівні, сформованих дією тимчасових і просторових ефектів, наразі набуває особливої актуальності.

Реформування сільськогосподарського сектора економіки, пов'язане з переходом до ринкових умов його функціонування, привело до розвитку господарюючих суб'єктів різних форм, зокрема малого та середнього підприємництва.

На даний час в економічній науці не склалося єдиної думки щодо найбільш перспективних форм підприємництва в сільськогосподарській сфері. Так, зокрема, І. Аренков, Б. Айба [2, с. 150], С. Коробка [5, с. 104] указують на залежність ефективності діяльності підприємств від обраних ними форм ведення бізнесу. О. Кот [6, с. 32] та О. Осауленко [10, с. 171] віддають перевагу малим селянським (фермерським) підприємствам і підприємствам із концентрованою структурою власності.

У наукових публікаціях Л. Бичікової [3, с. 140] та М. Джаман [4, с. 83] відстоюється точка зору щодо перспективної діяльності великих державних підприємств.

Автори роботи [7] вважають, що проблеми подальшого реформування та побудови ефективної системи сільськогосподарського підприємництва вимагають подальших досліджень у цій галузі: «... розгляд фактичних тенденцій діяльності у сфері сільського господарства необхідно для розуміння перспектив розвитку великих підприємств і вироблення відповідних рекомендацій за умов перехідної економіки» [7, с. 46].

Серед причин низької вивченості економічної ефективності сільськогосподарських підприємств за формами (великі, середні та малі) на регіональному рівні можна відзначити недостатній рівень опрацювання методологічної бази подібних досліджень. У зв'язку з цим у даній роботі зроблено спробу обґрунтування методологічних аспектів до виявлення потенційної та фактичної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств залежно від розміру та форм діяльності на рівні регіону. Також варто зауважити, що недостатньо опрацьованими на даний час є питання проведення регіональної політики на основі інноваційних моделей підприємницької активності у сфері сільського господарства, що знаходяться у прямому зв'язку з умовами сьогодення.

Тому дослідження економічних аспектів розробки та ведення регіональної політики на основі просторового моделювання підприємництва у сфері сільського господарства, зокрема виділення специфічних форм – малого та середнього бізнесу на рівні регіону, набувають особливої актуальності та потребують теоретико-методологічного вирішення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності проведення варіативної регіональної політики виходячи з наявності стійких просторових моделей підприємницької активності сільськогосподарської діяльності на регіональному рівні, сформованих дією тимчасових і просторових ефектів.

Зважаючи на мету статті, основним завданням дослідження є проведення та аналіз економетричних розрахунків щодо наявності стійких просторових моделей розвитку малого та середнього бізнесу та визначення основних принципів регіональної політики розвитку підприємницької активності у сфері сільського господарства.

Аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій [9].

Ринкові перетворення в економіці України потребують принципово нових підходів до розвитку сектора сільського господарства та його подальшої трансформації.

Результатами реформування вітчизняної економіки, зокрема сільського господарства, стали поява нових організаційно-правових форм господарювання, значна диференціація їх типів, зростання чисельності суб'єктів ринку та подрібнення виробництва. Разом з неадаптованою до умов ринкової економіки аграрною політикою це спричинило значні проблеми в розвитку сільського господарства.

На нашу думку, мале та середнє підприємництво (МСП) є рушійною силою розвитку вітчизняної економіки. Упродовж останніх років саме суб'єкти такої форми економічної діяльності перебувають у центрі політичної та фінансової уваги державних і місцевих органів влади, є предметом різноманітних програм соціально-економічного розвитку.

Для визначення можливостей регіональної політики малого та середнього підприємництва в сільськогосподарській сфері потрібно довести, що підприємницька активність не є стохастичним або детермінованим процесом. У разі стохастичного процесу підтримка є неможливою, оскільки поява і зростання підприємства не залежать від деяких факторів.

Наприкінці ХХ ст. в Україні, на етапі появи перших малих фірм, спостерігалася висока невизначеність сектора МСП в умовах становлення ринкової економіки. В іншому випадку, навпаки, регіональна структура підприємництва детермінована, тобто регіони-лідери та аутсайди залишаються такими в довгостроковій перспективі незалежно від заходів підтримки.

На нашу думку, вказане пояснюється інституційними факторами, сформованою культурою місцевих громад, в яких відбулося вкорінення сільськогосподарського підприємництва, зокрема:

- ✦ побудова і вдосконалення відповідних інституційних структур підтримки та відтворення сільськогосподарських підприємницьких ініціатив;
- ✦ організація мереж взаємодії підприємців, дослідників, освітніх організацій та інших інституцій у сфері сільського господарства;
- ✦ формування відповідного середовища довіри, відкритої для нових ідей і з високим престижем підприємців та новаторів.

Формування в даному випадку відбувається на місцевому та регіональному рівнях, оскільки важливою є передача неявних знань, зокрема від підприємця-вчителя до підприємця-початківця; від венчурного інвестора до засновника нової фірми тощо.

У роботі [12, р. 76] указано на істотну роль підприємств-інкубаторів у розвитку регіонального підприємництва, коли нові фірми в регіоні є відгалуженнями якогось одного успішного підприємства. При цьому регіони зі схожими рівнями сільськогосподарської активності можуть утворювати міжрегіональні кластери в рамках центрально-периферійної моделі, у якій центрами є регіони з укоріненим сільськогосподарським підприємництвом.

Подібні процеси, які, на нашу думку, слід вважати просторовими ефектами, за кордоном часто пояснюються виходячи з концепції переміщення знань, згідно з якою неможлива передача неявних знань на великі відстані, оскільки необхідною є постійна особиста взаємодія з їх джерелом. У даному випадку географічна близькість служить лише індикатором інституційної, когнітивної, соціальної, технологічної та інших видів близькості, що є важливим для такої взаємодії. Наявність когнітивної близькості, тобто подібності в знаннях і уміннях, приводить до активного обміну підприємницьким досвідом, але тільки в умовах схожості міжрегіональних норм і правил (інституційної близькості) [11, с. 63]. Занадто високий рівень близькості може призводити до ефектів блокування, коли низький рівень розвитку фірм одного регіону обмежує розвиток фірм у регіонах, що межують між собою. Підприємці можуть отримувати досвід в інших регіонах, або фірми в менш розвинених регіонах є підприємствами з більш розвинених регіонів. Тут мова може йти про схожі інституційні умови на близько розташованих територіях.

Виявлення регіонів із різним рівнем розвитку малого і середнього бізнесу дасть змогу застосовувати різні інструменти підтримки. Регіони з укоріненою культурою підприємництва у сфері сільського господарства можуть розглядатися як точки інтенсивного соціально-економічного зростання в майбутньому,

тому їх виявлення для України є важливим практичним завданням, яке потребує нагального вирішення.

Виходячи з цілей роботи нами сформульовано основні гіпотези щодо регіональної політики розвитку підприємницької активності сільськогосподарської діяльності:

- 1) у період 2012–2017 рр. в Україні сформувалися відносно стабільні групи регіонів за рівнем розвитку малого та середнього підприємництва (*табл. 1*);
- 2) станом на кінець 2017 р. в Україні сформувалися міжрегіональні кластери з концентрацією регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів (*табл. 2*);
- 3) чим вище рівень підприємницької активності в сусідніх областях (регіонах), тим вище він буде в досліджуваній області (регіоні) (*табл. 5*).

Зважаючи на проведені дослідження, слід сказати, що у 2015 р. у країні налічувалося лише 423 великі сільськогосподарські підприємства (або 0,2% загальної кількості підприємств) [8]. Решта компаній – це МСП. Значна девальвація гривні у 2013–2015 рр. призвела до того, що частина суб'єктів сфери сільського господарства, які традиційно сприймалися як великі, мали обсяг реалізації менший за граничне значення 5 млн євро, тому були враховані статистично як середні підприємства [8]. Тимчасова анексія Криму та військові дії у східній частині України призвели до припинення подання статистичної звітності суб'єктами господарювання, які перебували на зазначених територіях.

У *табл. 1* відображено зміни в кількості МСП у сфері сільського господарства впродовж останніх років.

Щодо регіональної структури, то в секторі МСП існують певні помірні варіації в кількості МСП на особу. Так, у м. Києві зосереджено найбільшу кількість МСП, на Донбасі, де триває збройний конфлікт, – найменша. За винятком цих двох регіонів, більш урбанізовані регіони мають вищу концентрацію МСП, а центральна частина України дещо відстає через свою наближеність до Києва. Частка МСП у структурі зайнятості перш за все відображає особливості розташування великого бізнесу: значна частина великих підприємств знаходиться в м. Маріуполі, м. Києві та Київській області. Цей фактор пояснює меншу частку працівників МСП у цих регіонах.

Для первинної перевірки гіпотези про потенційну наявність деяких стійких просторових моделей за останні роки необхідно оцінити, чи існує залежність рівня розвитку підприємництва у сфері сільського господарства в регіонах від його стану в попередні періоди [13, с. 300]. Слід зазначити: якщо коефіцієнт кореляції між рівнем останнього року та більш ранніми роками є незначним, то це означає, що територіальна структура підприємництва кардинально змінилася за ці роки.

Кількість суб'єктів господарювання у сфері сільського господарства з розподілом за їх розміром

Рік	Разом	Зміна, % р/р	Великі	Зміна, % р/р	Середні	Зміна, % р/р	Малі (без мікро)	Зміна, % р/р
2012	2183928	–	586	–	21338	–	68316	–
2013	1701620	–22	659	12	21059	–1	71083	4
2014	1600127	–6	698	6	20550	–2	68103	–4
2015	1722070	8	659	–6	19210	–7	65021	–5
2016	1932161	12	497	–25	16618	–13	55159	–15
2017	1974318	2	423	–15	15510	–7	47555	–14

Джерело: Державна служба статистики України [8], власні розрахунки.

Таблиця 2

Показники МСП у сфері сільського господарства за регіонами, 2017 р.

Регіон	Кількість МСП на 10 000 жителів	Частка пра- цівників МСП, %
Донбас	140	59
Наддніпрянина	492	72
Причорномор'я	522	86
Поділля	483	94
Центральна частина	516	80
Карпатський регіон	466	88
Полісся	433	95
м. Київ	828	63

Джерело: Державна служба статистики України [8], власні розрахунки.

Для підтвердження або спростування гіпотези про потенційну наявність деяких стійких просторових моделей нами пропонується використати лінійний коефіцієнт кореляції Пірсона (r) [1, с. 79]. На основі статистичних, базових і розрахункових даних оберемо показники залежності між факторною (x) та результативною (y) ознаками (табл. 3).

Таблиця 3

Залежність між факторною (x) і результативною (y) ознаками

x	2	3,5	4	5,2	6,3	7,1	8,4	9,5
y	26,4	26,9	27,3	27,7	28,1	28,4	29,1	29,4

Джерело: статистичні, базові та розрахункові дані визначено автором.

Математично лінійний зв'язок у загальному вигляді записується рівнянням:

$$Y = a + bx, \quad (1)$$

де Y – результативна ознака;

a – параметр рівняння, який характеризує початковий рівень;

b – параметр рівняння, який характеризує середній абсолютний приріст;
 x – факторна ознака.

Параметри рівняння регресії визначаються методом найменших квадратів, основна умова якого – мінімізація суми квадратів відхилень емпіричних значень (y) від теоретичних Y :

$$\sum (y - Y)^2 = \min, \quad (2)$$

де y – емпіричні значення результативної ознаки;
 Y – теоретичні значення результативної ознаки.

Математично доведено, що значення параметрів a та b , при яких мінімізується сума квадратів відхилень, визначаються із системи нормальних рівнянь:

$$\begin{aligned} \sum y &= na + b \sum x, \\ \sum xy &= a \sum x + b \sum x^2. \end{aligned} \quad (3)$$

Розв'язавши цю систему, знаходимо такі значення параметрів:

$$b = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{n \sum x^2 - \sum x^2}; \quad a = \bar{y} - b\bar{x}. \quad (4)$$

У табл. 4 вказано показники щодо ранжування та розрахунку параметрів лінійної моделі для встановлення просторових показників по регіонах.

Використовуючи дані табл. 4, знаходимо параметри лінійного рівняння:

$$b = \frac{8 \cdot 1302,6 - 46 \cdot 223,3}{8 \cdot 310,2 - 46 \cdot 46} = 0,408; \quad (5)$$

$$a = \bar{y} - b\bar{x} = \frac{223,3}{8} - 0,408 \cdot \frac{46}{8} = 25,57. \quad (6)$$

Таким чином, лінія регресії має вигляд:
 $y = 25,57 + 0,408x$.

Тобто, при зміні факторної ознаки x на одиницю результативна ознака y зростає на 0,408.

Для оцінки істотності та щільності лінійного зв'язку використовується лінійний коефіцієнт кореляції (Пірсона) r :

Таблиця ранжування та розрахунку параметрів лінійної моделі для встановлення наявності стійких просторових показників по регіонах

<i>i</i>	<i>x</i>	<i>y</i>	<i>xy</i>	<i>x</i> ²
Донбас	2	26,4	52,8	4
Наддніпрянина	3,5	26,9	94,15	12,25
Причорномор'я	4	27,3	109,2	16
Поділля	5,2	27,7	144,04	27,04
Центральна частина	6,3	28,1	177,03	39,69
Карпатський регіон	7,1	28,4	201,64	50,41
Полісся	8,4	29,1	244,44	70,56
м. Київ та Київська область	9,5	29,4	279,3	90,25
Разом	46	223,3	1302,6	310,2

Джерело: розраховано автором.

$$r = \frac{\sum xy - n \bar{x} \bar{y}}{n \sqrt{\sigma_x^2 \cdot \sigma_y^2}}, \quad (7)$$

де $\sigma_x^2 = \bar{x}^2 - \bar{x}^2$ – факторна дисперсія;

$\sigma_y^2 = \bar{y}^2 - \bar{y}^2$ – загальна дисперсія;

\bar{x} – середнє значення факторної ознаки;

\bar{y} – середнє значення результативної ознаки;

n – кількість пар ознак.

У табл. 5 наведено дані щодо обчислення коефіцієнта кореляції Пірсона для визначення наявності стійких просторових моделей по регіонах.

Тоді:

$$\sigma_x^2 = \bar{x}^2 - \bar{x}^2 = \frac{310,2}{8} - \left(\frac{46}{8}\right)^2 = 5,7125;$$

$$\sigma_y^2 = \bar{y}^2 - \bar{y}^2 = \frac{6240,49}{8} - \left(\frac{223,3}{8}\right)^2 = 0,9536;$$

$$r = \frac{\sum xy - n \bar{x} \bar{y}}{n \sqrt{\sigma_x^2 \sigma_y^2}} = \frac{1302,6 - 8 \cdot (46/8) \cdot (223,3/8)}{8 \sqrt{5,7125 \cdot 0,9536}} = 0,997.$$

Для *n* = 8, $r_{кр}$ = 0,71. Оскільки розраховане значення коефіцієнта кореляції Пірсона більше за його критичне значення, то залежність є істотною.

Отже, лінійний коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,997$ свідчить про потенційну наявність деяких стійких просторових моделей, зокрема типізацію регіонів за рівнем підприємницької активності у сфері сільськогосподарської діяльності.

У результаті проведеного аналізу було виділено групу регіонів, які мали високі показники Пірсона, тобто входили групи регіонів-лідерів – м. Київ та Київська область і Полісся. У них зберігалося сприятливе поєднання чинників для розвитку

Таблиця 5

Таблиця обчислення коефіцієнта кореляції Пірсона для визначення наявності стійких просторових моделей по регіонах

<i>i</i>	<i>x</i>	<i>y</i>	<i>xy</i>	<i>x</i> ²	<i>y</i> ²
Донбас	2	26,4	52,8	4	696,96
Наддніпрянина	3,5	26,9	94,15	12,25	723,61
Причорномор'я	4	27,3	109,2	16	745,29
Поділля	5,2	27,7	144,04	27,04	767,29
Центральна частина	6,3	28,1	177,03	39,69	789,61
Карпатський регіон	7,1	28,4	201,64	50,41	806,56
Полісся	8,4	29,1	244,44	70,56	846,81
м. Київ та Київська область	9,5	29,4	279,3	90,25	864,36
Разом	46	223,3	1 302,6	310,2	6 240,49

Джерело: розраховано автором.

малих і мікропідприємств протягом всього розглянутого періоду. У більшості аналізованих регіонів розташовано великі сільськогосподарські підприємства. Регіони, які мали високі показники Пірсона, географічно розташовані поблизу регіонів першої групи – Центральна частина та Поділля.

Особливу увагу при виявленні факторів підприємництва у сфері сільського господарства слід приділяти регіонам, які постійно переходили в групу з більш високим рангом (Карпатський регіон), а також регіонам, які демонстрували позитивну динаміку (Наддніпрянина та Причорномор'я).

Отже, можна припустити, що це регіони, в яких застосовано успішні практики розвитку сектора МСП, зокрема в галузі сільського господарства. На більшості території України просторова автокореляція не спостерігається, але в м. Києві та Київській області висока підприємницька активність у напрямку розвитку малих і середніх сільськогосподарських підприємств позитивно корелює з такою в регіонах-сусідах. На наш погляд, високий інноваційний потенціал на даній території може приводити до утворення нових або дочірніх компаній на сусідніх територіях. Територія Донбасу, навпаки, характеризується негативною взаємною кореляцією. Це може бути пов'язано з високими інвестиційними ризиками та інституційними бар'єрами.

ВИСНОВКИ

Аналіз ранжування регіонів України за підприємницькою активністю у сфері сільського господарства дав змогу підтвердити гіпотезу щодо наявності груп регіонів, що відрізняються відносно стійким (високим або низьким щодо інших регіонів) рівнем підприємницької активності незалежно від змін динаміки соціально-економічного розвитку.

На основі методів просторової економетрики, зокрема розрахунку коефіцієнта кореляції Пірсона, виявлено міжрегіональні кластери з концентрацією регіонів-лідерів (м. Київ та Київська область і Полісся) та регіона-аутсайдера (Донбас). У першому випадку висока активність у зазначених регіонах корелює з високою активністю в сусідніх регіонах, у другому – навпаки. Вказаний факт пов'язаний із наявністю стійких просторових моделей підприємницької активності сільськогосподарської діяльності на регіональному рівні, сформованих дією тимчасових і просторових ефектів.

Результати проведених економетричних розрахунків указують на те, що процес створення і розвитку малих підприємств у цілому не є стохастичним і повністю детермінованим, а тому піддається зовнішньому впливу, у тому числі заходам державної підтримки.

Разом з тим, у регіонах із низьким рівнем розвитку сфери сільського господарства слід упроваджувати додаткові заходи щодо забезпечення державного

регулювання, зокрема в напрямку поліпшення інвестиційного клімату, підвищення рівня соціальної політики щодо підтримки сільськогосподарського підприємництва. Необхідною є також активна політика, спрямована на формування позитивного образу сільськогосподарського підприємства та підприємця.

Зроблені висновки є додатковим обґрунтуванням можливості та необхідності проведення територіально диференційованої політики у сфері малого і середнього підприємництва для розвитку сільськогосподарства в Україні.

Зважаючи на вказане, подальші наукові дослідження слід спрямувати в напрямку розробки практичних аспектів методологічного характеру, що пов'язані з просторовим моделюванням підприємницької активності сільськогосподарської діяльності на рівні регіонів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва Г. І. Економічний аналіз: навч.-метод. посіб. Київ: Знання, 2008. 263 с.
2. Арєнков І. А., Айба Б. Э. Модель формирования маркетингового потенциала территории. *Проблемы современной экономики*. 2014. № 1 (49). С. 149–152.
3. Бичікова Л. А. Роль та місце регіонального маркетингу в системі регіональної політики // Наука и образование: сб. тр. IV междунар. науч.- метод. конф. Харків: ХНУ, 2013. С. 139–141.
4. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 384 с.
5. Коробка С. В. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в сільському господарстві України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2006. № 3. С. 102–106.
6. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектора економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. № 9. С. 30–37.
7. Экономика сельского хозяйства / под ред. А. А. Никитенко. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Колос, 1984. 335 с.
8. Розвиток малого та середнього бізнесу 2010–2017 рр.: стат. зб. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року. URL: <http://minagro.gov.ua/node/7644>
10. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія. Київ: Інформ.-видавн. центр Держкомстату України, 2017. 177 с.
11. Boschma R. Proximity and Innovation: A Critical Assessment. *Regional studies*. 2005. Vol. 39. Issue 1. P. 61–74.
12. Cooper A. The Role of Incubator Organizations in the Founding of Growth Oriented Firms. *Journal of Business Venturing*. 1985. Vol. 1. Issue 1. P. 75–86.
13. Fritsch M., Mueller P. The Persistence of Regional New Business Formation Activity over Time Assessing the Potential of Policy Promotion Programs. *Journal of Evolutionary Economics*. 2007. Vol. 17. Issue 3. P. 299–315.

REFERENCES

Andrieieva, H. I. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Kyiv: Znannia, 2008.

Arenkov, I. A., and Ayba, B. E. "Model formirovaniya marketingovogo potentsiala territorii" [Model of formation of the marketing potential of the territory]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 1 (49) (2014): 149-152.

Boschma, R. "Proximity and Innovation: A Critical Assessment". *Regional studies*. Vol. 39, no. 1 (2005): 61-74.

Bychikova, L. A. "Rol ta mistse rehionalnoho marketynhu v systemi rehionalnoi polityky" [The role and place of regional marketing in the regional policy system]. *Nauka i obrazovaniye*. Kharkiv: KhNU, 2013. 139-141.

Cooper, A. "The Role of Incubator Organizations in the Founding of Growth Oriented Firms". *Journal of Business Venturing*. Vol. 1, no. 1 (1985): 75-86.

Dzhaman, M. O. *Teoriia ekonomiky rehioniv* [The theory of regional economics]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2014.

Ekonomika selskogo khozyaystva [The economy of agriculture]. Moscow: Kolos, 1984.

Fritsch, M., and Mueller, P. "The Persistence of Regional New Business Formation Activity over Time Assessing the Potential of Policy Promotion Programs". *Journal of Evolutionary Economics*. Vol. 17, no. 3 (2007): 299-315.

Korobka, S. V. "Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi Ukrainy" [Problems and prospects of small business development in agriculture of Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3 (2006): 102-106.

Kot, O. V. "Teoretychni aspekty innovatsiinoho rozvytku ahrarynoho sektora ekonomiky ta yoho orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia" [Theoretical aspects of innovative development of the agrarian sector of the economy and its organizational and economic support]. *Problemy nauky*, no. 9 (2008): 30-37.

Osaulenko, O. H. *Stalyi sotsialno-ekonomichnyi rozvytok: modeliuвання ta upravlinnia* [Sustainable socio-economic development: modeling and management]. Kyiv: Inform.-vydavn. tsentr Derzhkomstatu Ukrainy, 2017.

"Rozvytok maloho ta serednyoho biznesu 2010-2017 rr." [Small and medium business development for 2010-2017]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

"Stratehiia rozvytku ahrarynoho sektora ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku" [Strategy for the development of the agrarian sector of Ukraine's economy for the period up to 2020]. <http://minagro.gov.ua/node/7644>